

O avtorju razstavljenega zemljevida

Henrik Karl Freyer, muzealec, naravoslovec in kartograf, se je rodil leta 1802 v Idriji. Že kot otrok se je seznanil s farmacevtskim delom, saj sta njegov ded in oče upravljala idrijsko rudniško lekarno. Osnovno šolo je obiskoval v Idriji, šolanje nadaljeval v Ljubljani, na Dunaju pa je doštudiral farmacijo.

Po očetovi smrti ga je želel naslediti v idrijski lekarni, vendar so njegovo prošnjo zavrnil. Zato je zaprosil za mesto kustosa v Ljubljani ter med letoma 1832 in 1853 služboval v Deželnem muzeju v Ljubljani. V tem obdobju je službeno in zasebno veliko potoval po takratni Kranjski. Zbiral in analiziral je rastlinje, uredil herbarij in zbirko žuželk ter prepariral nekaj sto živali. Raziskoval je kraške jame in človeško ribico, preiskal pomembna slovenska botanična nahajališča, se povzpel na glavne vrhove v Julijcih ter se dopisoval s številnimi pomembnimi naravoslovci tistega časa.

Čeprav svojega osrednjega dela, ki ga je pripravljal: *predstavitev flore Kranjske in Koroške*, žal ni nikoli izdal, o njegovem delu pričata dve drugi deli. To sta *Seznam kranjskih vretenčarjev* in *zemljevid Kranjske s seznamom krajevnih imen v slovenskem in deloma nemškem jeziku*.

Leta 1853 je prevzel mesto konservatorja v prirodoslovnem muzeju v Trstu, kjer se je posvetil raziskovanju živalstva in geologiji. Zaradi bolezni, ki ga je spremljala zadnjih nekaj let, se je želel vrniti v Ljubljano, kjer je leta 1866 umrl.

O razstavljenem zemljevidu

V začetku 19. stoletja so v Avstriji opravili drugo topografsko izmero države. Postopoma so dovolili uporabo zbranih podatkov za širše namene, leta 1834 pa je bila na podlagi meritev izdelana in izdana generalštabna karta Avstrije. Zaradi razvijajoče se industrije so bili vse bolj pomembni in potrebni naravni viri. Pospešile so se raziskave posameznih strok (na primer geologije) in izdelovanje natančnih (tematskih) zemljevidov posameznih delov države.

Med številnimi potovanji po Kranjski je Freyer zbiral gradivo in podatke za muzej in za lastno izobraževanje. Ker je pri terenskem delu pogrešal natančen zemljevid, je sprva želel izdelati zemljevid le zase, kasneje pa morda še za širšo javnost. Spodbujen od znanstvenih krogov na Kranjskem se je odločil, da bo izdelal zemljevid celotne Kranjske.

Posebna karta Vojvodine Kranjske (*Special-Karte des Herzothums Krain*) je narejena v merilu 1: 113.500 in je zaradi velikosti sestavljena iz 16 listov. Le-ti so bili postopoma tiskani v obdobju med letoma 1844 in 1846 ter v snopičih poslani prednaročnikom. Zemljevid je bil natisnjen na Dunaju, v petbarvnem kamnotisku. Zrisal jo je kartograf Graf, vrezali pa so jo v delavnici umetniške založbe H. F. Müllerja. Relief je prikazan s senčenjem. Reke, potoki, ceste in kolovozi so vrisani zelo natančno, vendar ponekod manjkajo mostovi in brodišča.

Freyerjeva zasluga pri zemljevidu je izredno bogastvo krajevnih slovenskih imen, katerim je približno polovici dodal nemško različico. Posebnost karte so označena nahajališča kamnin, rudnin in montanističnih objektov, ki so pojasnjena v legendi. Novost predstavljajo tudi označene višinske kote, katerim je avtor ponekod dodal nadmorsko višino, nekatere pa označil kot triangulacijske točke.

Na listu št. 3 je narisani skelet vseh listov, ki sestavljajo zemljevid. Prikazuje deželne, okrajne in davčne meje ter nekaj največjih krajev. List št. 5 prikazuje drugi del legende z naslovom Fosilije in montanistični znaki, kjer avtor navaja označene rude in njihovo obdelavo. Na listu št. 8 se nahaja tabelarni pregled davčnih okrajev po okrožjih z navedbami površin v oralih. List št. 16 vsebuje prvi del legende, kjer avtor s terensko skico in navedenimi znaki predstavi glavno vsebino zemljevida.

Leta 1846 je kot dodatek v brošuri izšel dvojezični abecedni seznam krajevnih imen. Na zemljevidu so slovenska imena pisana v bohoričici, nemška pa v latinici; v brošuri pa so nemška imena v gotici.

Zemljevid je prvi slovenski stenski zemljevid, vendar z nemškim naslovom. Velja za izpopolnjeno naslednico Hacquetove litološke karte, zaradi uporabe splošnih kartografskih elementov pa je predvsem prvovrstna topografska karta. Je najboljšo delo slovenske kartografije pred Petrom Kozlerjem, kateremu je bil zemljevid tudi v pomoč.

Razstava je bila postavljena v Zemljepisnem muzeju od 5.3.2007 do 20.9.2007.

Literatura:

Korošec, B. 1978: Naš prostor v času in projekciji. Ljubljana.

Leban, V. 1954: Henrik Karel Freyer in njegova karta Kranjske. Geografski vestnik 26. Ljubljana.

Longyka, I. 1999: Prikazi slovenskega ozemlja. Ilustrirana zgodovina Slovencev. Ljubljana. Medmrežje: http://www.radio-cerkno.si/news/news_archive_show.php?file=00136

Orožen, F. 1901: Nekoliko o zemljevidih slovenskih pokrajin v prejšnjem in sedanjem času. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Ljubljana.